

СУТНІСТЬ І СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВОКАЛІСТІВ

Ван Цзянь Шу

Анотація. В статті аналізується сутність та специфіка професійної культури майбутніх вокалістів. Автор доводить, що в процесі формування професійної культури вокаліста, крім етапів становлення й розвитку здатностей сольного співу й удосконалювання виконавської майстерності, існують етапи актуалізації педагогічної й науково-дослідної діяльності.

Ключові слова: вокаліст, професійна культура, спів, виконавська майстерність.

Аннотация. В статье анализируется сущность и специфика профессиональной культуры будущих вокалистов. Автор доказывает, что в процессе формирования профессиональной культуры вокалиста, кроме этапов становления и развития способностей сольного пения и усовершенствования исполнительского мастерства, существуют этапы актуализации педагогической и научно-исследовательской деятельности.

Ключевые слова: вокалист, профессиональная культура, пение, исполнительское мастерство.

Summary. The article deals with the analysis of the essence and specificity of the professional culture of the would-be vocalists. The author proves that besides the stages of the formation and development of the abilities of solo singing in the process of the creation of the professional culture of would-be vocalists, there exist the stages of actualization of their pedagogical and scientific-research activities.

Key words: vocalist, professional culture, singing, performance mastery.

Актуальність дослідження. На сучасному етапі соціокультурного розвитку проблема формування професійної культури студентів музичних спеціальностей є особливо актуальною. Важливим стратегічним напрямком, що визначений державними документами – Законами України „Про освіту”, „Про вищу освіту”, Концепцією національного виховання, є створення належних умов для виховання і навчання особистості, її участі в освітньому процесі. Багато в чому змінюються уявлення і вимоги щодо професійної культури, фахової підготовки майбутніх педагогів-музикантів, і зокрема вокалістів. Особлива складність цього процесу полягає в тому, що у науковій і мистецтвознавчій літературі поняття „професійна культура майбутніх вокалістів” трактується неоднозначно. Тому, в сучасних умовах фахової підготовки майбутніх вокалістів з новою силою постає проблема формування їхньої професійної культури. Розв’язання зазначеної проблеми, потрібно пам’ятати про мету музичної освіти – становлення музичної культури студента як важливої й невід’ємної частини всієї його духовної культури [1, с. 59].

Проведений нами аналіз педагогічної літератури, у тому числі досліджень Б.Гершунського, Ф.Гонобліна, В.Кан-Каліка, Б.Ломова, А.Маркової, В.Маліновської, В.Ражнікова, В.Сластьоніна та ін., свідчить про те, що сутність і структура професійної культури фахівців трактується по-різному, при цьому нерідко використовуються синонімічні поняття „культура праці”, „культура виробництва”, „професійна культура” та ін.

Тому мета даної статті – проаналізувати сутність і специфіку професійної культури майбутніх вокалістів.

Як відомо, під визначенням професійної культури розуміється характеристика рівня компетентності фахівця і його ставлення до праці й до себе як до суб’єкта діяльності. Уперше широке використання терміна професійної культури в психолого-педагогічній літературі зустрічається у 80-ті рр. ХХ ст., зокрема, у працях Б. Ломова. Фактично, за минулий період у педагогіці професійної освіти склалася система розгляду як сутності професійної культури, так і процесу її формування. Професійна культура виявляється одночасно пов’язаною з різно-порядковими системами:

- як сутність – із системою культури особистості, яка стосовно професійної культури виступає в якості метасистеми;

- як процес формування й прояву – із цілісним навчально-виховним процесом і процесом творчої діяльності.

Структура професійної культури включає соціальний, професійний і морально-мотиваційний компоненти.

Соціальний компонент відображає вміння працювати в колективі, самодисципліну, ініціативність, соціальну й творчу активність, відповідальність за результати й наслідки праці.

Професійний компонент характеризується компетентністю, високим рівнем організації праці,

раціональним розподілом часу, ритмічністю, технологічною дисципліною, економічною й екологічною грамотністю.

Морально-мотиваційний компонент проявляється ставленням до діяльності: потреби, свідомість, сумлінність, гуманні стосунки з партнерами по спільній діяльності, потреби в самоосвіті й самовдосконаленні, багатство духовної культури.

Існують й інші підходи до структурування професійної культури, зокрема, на основі вичленовування двох блоків:

- професійно-організаційного (знання, уміння, досвід, майстерність);
- соціально-морального (цілісне ставлення до праці, морально-вольові якості, що визначають відношення до предмета, процесу, засобів, результатів і ділянок праці).

Багатоаспектність феномена професійної культури музикантів-виконавців обумовлює необхідність комплексного дослідження освітнього процесу ВНЗ як етапу становлення й формування основ професіоналізму. У зв'язку із цим слід зазначити, що дана тема протягом багатьох років перебуває в епіцентрі наукових пошуків фахівців і знаходить висвітлення в дослідженнях Н.Згурської, І.Мостової, Г.Ніколаї, О.Отич, Г.Падалки, Г.Побережної, О.Ростовського, О.Рудницької, Г.Саїк, В.Шульгіної, О.Щолокової та ін. Серед наукових робіт окрему групу джерел становлять праці з удосконалювання процесів професійної підготовки вокалістів (В.Антонюк, Н.Гребенюк, Л.Дмитрієв, О.Стахевич та ін.). Слід підкреслити, що в контексті нашого дослідження принципово важливими є методологічні підходи концепції трансцендентального синтезу й цілісності освітнього процесу Ю.Азарова, психолого-педагогічних основ формування професійної майстерності Н.Бакланової, Л.Зорилової, Н.Спинжар, В.Черниченко та ін., у яких досліджується розвиток психолого-педагогічних аспектів музичної педагогіки й виконавства, а також аналізуються проблеми формування професійної культури студентів в умовах цілісності навчально-виховного процесу. Як зазначає В.Черниченко, „результатом освіти можна вважати розвиток особистісних і професійно-трудовак якостей людини, її інтелігентність і культуру, здатність адаптуватися в мінливому соціальному й соціокультурному середовищі й позитивно впливати на її зміну, використовуючи свої особистісні й професійні можливості” [2, с. 28].

Вокальне мистецтво – синтез співочої майстерності й духовно-творчих здатностей. Тому ідеї трансцендентального синтезу покликані розвивати обдарованість людини, розкривати її потенціал, тому що творчі здібності вокаліста опираються на єдність свідомого й несвідомого, раціонального й ірраціонального, з'ясовного й інтуїтивного. Разом з тим, аналіз педагогічної літератури виявляє факти підміни поняття професійної культури синонімічними категоріями професіоналізму, майстерності, компетентності та ін. Так, аналіз досліджень, присвячених проблемі формування професійної компетентності, що розглядають її у зв'язку з дослідженням професіоналізму особистості, дозволяє визначити компетентність як діяльнісне новоутворення, яке формується в процесі професійної підготовки та не зводиться до знань, умінь, навичок, а є властивістю особистості. Стосовно професіоналізму, компетентність є однією зі складових її структури, поряд з типом спрямованості й рівнем здатностей. На підтвердження даної позиції можна навести визначення професійної компетентності, дане П.Тереховим, як готовність особистості до успішного виконання своєї професійної діяльності. При цьому можна вважати, що структура професійної компетентності включає три компоненти: змістовний, мотиваційний і виконавський [3, с. 101].

Однак, А.Новіков стверджує протилежне, вважаючи, що „коли говорять про професіоналізм, то в першу чергу мається на увазі володіння тими або іншими технологіями. Сама ж компетентність передбачає, окрім технологічної підготовки, цілий ряд інших компонентів, що мають зовнішньо-професійний або надпрофесійний характер” [4, с. 25].

У сучасній науковій літературі поряд із поняттям „професіоналізм” усе частіше використовується термін „освіченість”, що цілком обумовлено діалектикою розвитку даних категорій. Чим вищим є професіоналізм, тим він стає вужчим, разом з тим, чим вища освіченість, тим більш широкою вона стає. Як наслідок, високоосвічений фахівець – це не тільки професіонал у своїй галузі, але й особистість, що орієнтується в різних сферах науки й культури, знає вітчизняну й світову історію й літературу, філософію, соціологію, володіє декількома мовами тощо.

Щодо зіставлення понять „професійна культура” і „професійна майстерність”, труднощі аналізу й полягають в тому, що, відносячись до складних, багатоаспектних проблем, вони досліджуються авторами з різних, непорівнянних позицій: соціології, психології, педагогіки, культурології. Згідно точки зору Н.Бакланової, „професійна майстерність унікальна й неповторна, завдяки її найважливішій складовій – творчості. Саме творчість, її присутність як основна ознака або одна з рівноцінних ознак і дозволяє розташувати досліджувані поняття в такий спосіб: „професіоналізм” (діяльність переважно нетворча), „професійна культура” (припускає наявність індивідуально-творчого компонента поряд з

іншими професійними цінностями й технологією діяльності), „професійна майстерність” (синтез професіоналізму, творчості й духовності)” [5, с. 31].

На думку автора, проблема професійної майстерності обумовлює необхідність розгляду професійної духовності, духовних цінностей. Відсутність професійної духовності, вузькоспеціалізоване мислення можуть призвести до порушення етики у вирішенні професійних завдань і, як наслідок – до технологічних та інших недоліків.

Однак подібне визначення, на наш погляд, цілком можна було б віднести й до дефініції професійної культури, тому що культура обумовлює творчий підхід до професії, а цінності індивідуально-творчого компонента становлять духовність професійної діяльності, розвиваючи здатності аналізу і її оцінки з позицій вищих цінностей.

Досліджуючи професійну культуру, І.Ісаєв підходить до проблеми з культурологічних позицій. Грунтуючись на розумінні культури як сукупності цінностей, специфічного способу людської діяльності і як зміни самої людини, він виділяє в структурі професійної культури цінності, технологію професійної діяльності, індивідуально-творчий компонент. У якості основної ідеї концепції виступає суб'єктний розвиток особистості в процесі творчої самореалізації індивідуально-психологічних, інтелектуальних, емоційно-вольових сил і здатностей в умовах професійної діяльності [6, с. 29].

Досить цікава позиція С.Рибіна, що досліджує проблеми формування професійного світогляду музиканта, особливість якого полягає в тому, що він поєднує в собі риси наукового й художнього світогляду. Дане ним визначення професійного світогляду музиканта „як системи знань, поглядів, переконань, ідеалів, що визначають відношення музиканта до його професії й до самого себе як суб'єкта професійної діяльності, розуміння й емоційна оцінка змісту музичного мистецтва й своєї творчості в його сфері, що являє собою вищий синтез усіх компонентів професійної майстерності” [7, с. 3] цілком адекватне розумінню професійної культури музиканта, тому що система знань, поглядів, переконань і ідеалів становить духовні цінності професійної діяльності.

Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що більшість суджень правомірні з позицій визначення їх сутності й органічного зв'язку із системою культури особистості, яка стосовно професійної культури виступає в якості метасистеми.

Проте, специфіка формування професійної культури вокаліста прямо залежить не тільки від особистості виконавця, але й від процесуальних характеристик сольного співу, тому що спів – це глибоко фізіологічно прихований процес, де інструмент перебуває усередині виконавця, і виконавець є сам інструментом, цілком включеним у виконавську діяльність.

До психофізіологічних характеристик необхідно також віднести й ту обставину, що вокальним виконавством музиканти починають займатися в досить дорослому віці, коли особистісні структури світогляду, в основному, сформовані, коли голосовий апарат підготовлений до навчання, звучання голосу також залежить від вікових можливостей виконавця, і трапляються випадки втрати голосу.

Тому в процесі формування професійної культури вокаліста, крім етапів становлення й розвитку здатностей сольного співу й удосконалювання виконавської майстерності, існують етапи актуалізації педагогічної й науково-дослідної діяльності, у яких музикант продовжує здійснювати свою професійну діяльність як адепт вокального мистецтва.

Література

1. Плохотнюк О. С. Формування професійно ціннісних орієнтацій студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у процесі музично-виконавської діяльності: дис. кандидата пед. наук : 13.00.04 / Плохотнюк Олександр Сергійович. – Луганськ, 2009. – 244 с.
2. Черниченко В. И. Педагогика высшей школы: Курс лекций по разделу „Дидактика” / В. И. Черниченко. – М. : МГУКИ, 2002. – 347 с.
3. Терехов П. П. Формирование педагогической компетентности специалиста в условиях модернизации непрерывного профессионального социокультурного образования / П. П. Терехов. – Казань : Изд-во Казань. ун-та, 2003. – 312 с.
4. Новиков А. М. Российское образование в новой эпохе / А. М. Новиков // Парадоксы наследия, векторы развития. – 2-е изд. – Чебоксары : Изд-во Чуваш. ун-та, 2001. – С. 23 – 33.
5. Бакланова Н. К. Профессиональное мастерство специалиста культуры. Учеб. пособие для аспирантов, слушателей курсов повышения квалификации, преподавателей, студентов / Н. К. Бакланова. – М. : МГУКИ, 2001. – 251 с.
6. Исаев И. Ф. Теоретические основы формирования профессионально-педагогической культуры преподавателя высшей школы: дис...д-ра пед. наук : 13.00.01 / Исаев Илья Федорович. – М., 1993. – 468 с.
7. Рыбин С. Ю. Формирование профессионального мировоззрения студентов музыкальных специализаций в вузах культуры и искусств: автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук. : спец. 13.00.02 „Теория и методика музыкального обучения и воспитания” / С. Ю. Рыбин. – М. : МГУКИ, 2001. – 25 с.